

small enterprises, incubators, technology parks, scientific and research laboratories, universities) that are engaged in production and in commercialization of scientific knowledge and technology within national borders, interaction of which is provided by set of institutions for economic, social and legal nature and those that have their own traditions, norms and cultural features. As a result of theoretical and methodological researches, the author has submitted a solution to the problem of formation of innovative system through its environment and usefulness of innovative activity. The practical significance of the proposed institutional basis of architectonics of innovative economy according to levels of economic aggregation consists in the fact that the process of institutionalizing of innovative economy can be viewed from two perspectives. Firstly, through the formation of an effective institutional environment, as a set of formal and informal norms regulating rules of «market game». Secondly, from the perspective of organizational forms such as entrepreneurial structures created by economic agents within the aforementioned rules and norms through contracting. The internal environment of entrepreneurial structure through such element as organizational culture, including a system of incentives that makes innovative activity of staff at all levels to active perception of innovations.

Key words: *innovative economy, creative economy, new economy, economy of knowledge, intelligence economy, institutional basis, levels of economic aggregation.*

Одержано 18.03.2015 р.

УДК 330.341.2: 631.151.4

Лендел Михайло Андрійович,
д.е.н., проф., член-кореспондент НААН України,
заслужений економіст України, завідувач кафедри менеджменту
туристичного та готельно-ресторанного бізнесу,
Ужгородський торгово-економічний інститут КНТЕУ
Жулканич Олександр Михайлович,
к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту
туристичного та готельно-ресторанного бізнесу,
Ужгородського торгово-економічного інституту КНТЕУ

СПЕЦИФІКА МІЖГАЛУЗЕВИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ: АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

В статті розкрито основні засади поглиблення міжгалузевих відносин в агропромисловому секторі в умовах становлення нових організаційних структур. Обґрунтовано сутність взаємозв'язків і міжгалузевих відносин з суб'єктами промисловості, які забезпечують агропромисловий комплекс матеріально-технічними ресурсами та галузями переробної промисловості, які переробляють сільськогосподарську сировину. Наголошено на необхідності реформування міжгалузевих фінансово-розподільчих відносин у поєднанні з ефективним використанням наявного ресурсного потенціалу аграрної сфери, зокрема, земель сільськогосподарського призначення. В процесі дослідження узагальнено наукові тлумачення і зміст економічної категорії «міжгалузеві зв'язки», виокремлено напрями кооперації виробництва і обміну продуктами у результаті суспільного поділу праці. Доведено, що причиною незбалансованості міжгалузевого обміну є галузева специфіка сільського господарства, а його економічний стан перебуває у прямій залежності від характеру міжгалузевої взаємодії між суб'єктами господарювання. Актуальним у цьому контексті є необхідність впровадження механізму регулювання міжгалузевих відносин. У статті наголошено на стратегічних підходах до формування цінової політики на сільськогосподарську продукцію, розвиток аграрного ринку та реалізації завдань державного регулювання міжгалузевих відносин. Порівняльний аналіз існуючого диспаритету цін на аграрну і промислову продукцію засвідчує, що ціни на продукцію рослинництва і тваринництва зростають нижчими темпами, ніж на промислову продукцію, що негативно впливає на відтворення спожитих ресурсів в аграрному виробництві. Вирішення окреслених проблем міжгалузевих відносин в аграрному секторі щодо формування паритетних цін можливе шляхом реалізації концептуальних засад ціноутворення на основі формування еквівалентних цін на промислову та сільськогосподарську продукцію. Потребують удосконалення і закупівельні ціни, за якими держава закуповує сільськогосподарську продукцію та деякі інші товари в агровиробників на державні потреби. У статті висвітлено основні стратегічні цілі розвитку аграрного ринку та його інфраструктури, окреслено їх безпосередній вплив на специфіку формування міжгалузевих відносин суб'єктів господарювання аграрної сфери. Обґрунтовано, також, вплив на формування міжгалузевих організаційно-економічних відносин сучасних процесів агропромислової інтеграції, зокрема: корпоратизації, кооперації, контракції, кластеризації. Наведено позитивні та негативні моменти діяльності агрохолдингів в Україні.

Ключові слова: *міжгалузеві організаційно-економічні відносини, аграрний ринок, державне регулювання.*

ВСТУП

Постановка проблеми. В процесі державотворення України формується нова аграрна політика, стрижнем якої є гарантування продовольчої безпеки держави, забезпечення розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва, адаптації його до ринкових умов, поліпшення соціально-економічної ситуації на селі.

Сільське господарство України є однією з найважливіших галузей економіки. Воно забезпечує 10,0% валової доданої вартості, тут зайнято 3,5 млн. населення, використовується основних засобів вартістю понад 113 млрд. грн., функціонують 55,9 тис. господарюючих суб'єктів, що використовують 27,6 млн. га сільськогосподарських угідь (2012 р.) [1, с. 133, 146]. Сільськогосподарські підприємства виробляють 53,6% валової продукції сільського господарства, а господарства населення – 46,4%. У 2013 р. отримано найвищий за всю історію країни урожай зернових – 63,0 млн. тонн проти 51,0 млн. тонн у 1990 р. Вироблена в сільському господарстві 1 грн. продукції дає змогу одержувати понад 12 грн. в інших галузях.

Однак, поряд із створенням і становленням нових організаційно-правових структур, корінних змін у земельних і майнових відносинах в сільськогосподарській сфері, має місце некомплексний підхід до завершення аграрної і земельної реформ, існує порушення міжгалузевого обміну та поглиблення диспаритету цін на промислову і сільськогосподарську продукцію, що негативно впливає на нарощування агропромислового виробництва, на фінансовий стан і платоспроможність сільськогосподарських товаровиробників.

В цьому контексті актуальною соціально-економічною проблемою функціонування агропромислового сектору є забезпечення еквівалентності міжгалузових відносин за допомогою економічних регуляторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем міжгалузових організаційно-економічних відносин в агропромисловому секторі присвячені праці вчених-економістів В. Л. Валентинова, Ю. Я. Лузана, Ю. О. Лупенко, М. Й. Маліка, В. Я. Мессель-Веселяка, П. Т. Саблука, М. М. Федорова, О. Г. Шпикуляка, В. В. Юрчишина [2, 3, 4, 5] та ін. Разом з тим, не всі аспекти цих складних проблем отримали належне обґрунтування. Тому актуальність названих питань потребує подальшого дослідження.

Мета статті (постановка завдання). Метою дослідження є узагальнення і аналіз сучасних тенденцій і особливостей поглиблення міжгалузових зв'язків в аграрній сфері, визначення загальних засад державного регулювання міжгалузових відносин, формування аграрного ринку та ціноутворення на сільськогосподарську продукцію.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У становленні національної економіки України сільське господарство постає як системоутворююча

галузь, що забезпечує діяльність людини і суспільства загалом. До того ж, сільське господарство тісно пов'язано міжгалузевими відносинами, в першу чергу з промисловістю, що забезпечує його матеріально-технічними ресурсами та галузями переробної промисловості, які переробляють сільськогосподарську сировину.

Як наголошено в економічній енциклопедії [6, с. 391], міжгалузеві зв'язки – економічні зв'язки між галузями народного господарства щодо кооперації виробництва і обліку продуктів в результаті суспільного поділу праці. В процесі виробництва існують міжгалузеві та внутрішньогалузеві пропорції – кількісні співвідношення матеріально-речових елементів виробництва та робочої сили між галузями народного господарства або окремими виробництвами чи підгалузями в межах окремих галузей. До міжгалузевих відносять пропорції між промисловістю, сільським господарством, будівництвом, транспортом та іншими галузями. Внутрішньогалузеві – пропорції між окремими виробництвами, в межах галузей, наприклад у сільському господарстві – між рослинництвом і тваринництвом. Що ж стосується реформування економіки країни, зокрема завершення аграрної реформи, результатом має стати вмиле поєднання промислового і аграрного виробництва, взаємного підпорядкування їх діяльності потребам внутрішнього та зовнішнього ринків, формування ефективної науково-технологічної, цінової, податкової, бюджетної, фінансово-кредитної та страхової політики держави.

Тому для виконання покладеного на аграрне виробництво завдання потрібно реформувати міжгалузеві фінансово-розподільчі відносини, щоб створити умови для перетворення його на високоефективні та конкурентоспроможні на внутрішньому та зовнішньому ринках сектори економіки держави. Поряд із реформуванням міжгалузових відносин слід максимально ефективно використати наявний ресурсний потенціал, основу якого забезпечують високопродуктивні землі сільськогосподарського призначення та сприятливі агрокліматичні умови. Також необхідно створити однаково сприятливі умови для функціонування різних організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі, гармонізації інтересів власників найманих працівників і сільських громад; формування структур великотоварного конкурентоспроможного виробництва; забезпечення раціональних внутрішньогалузових та міжгалузових економічних відносин [7, с. 10].

Науковець В. Л. Валентинов [2, с. 110, 118] характеризує загальні засади регулювання міжгалузових відносин, зокрема проблеми нееквівалентності, в агропромисловому комплексі зазначає, що наявність невирішених проблем у цій сфері зумовлює необхідність певної зміни методологічного підходу до розгляду міжгалузових відносин: від теоретичної інтерпретації явища необхідно перейти до свідомого проектування заходів, спрямованих на його усунення. Автор наголошує, що ринок може автономно вирішити проблему нееквівалентності за рахунок поглиблення

вертикальних відносин між товаровиробниками і несільськогосподарськими суб'єктами. Однак, еволюційне, поступове подолання проблеми нееквівалентності в рамках удосконалення інституційних механізмів вертикальних відносин є надто повільним і потребує великої кількості економічних, політичних, технологічних і соціальних передумов. Тому, з метою істотного вдосконалення вертикальної координації подолання нееквівалентності існує доцільність свідомого втручання у функціонування економічного механізму міжгалузевих відносин в агропромисловому комплексі, зокрема, через об'єктивно необхідне державне регулювання сільськогосподарського виробництва.

Достеменно відомо, що причиною незбалансованості міжгалузевого обміну є галузева специфіка сільського господарства і державне регулювання міжгалузевих відносин з метою збалансування взаємодії сільського господарства з іншими галузями виступає як активна складова аграрної політики, і набуває пріоритетної міжгалузевої спрямованості.

Практика аграрного господарювання засвідчує, що серед факторів які визначають економічний стан сільського господарства особливу роль відіграє характер міжгалузевої взаємодії між суб'єктами господарювання, зокрема щодо впровадження механізму регулювання міжгалузевих відносин. Сільське господарство перебуває в залежності від суміжних галузей, і зв'язки з ними не є ефективними через порушення еквівалентних цінових пропорцій міжгалузевого обміну.

Зокрема, це стосується галузей промисловості, що випускають техніку для сільського господарства. Відомо, що причиною різкого погіршення технічного оснащення аграрного виробництва вже в роки незалежності України є значне зниження платоспроможності споживачів сільськогосподарської техніки. Згідно даних наведених в науковій доповіді, внаслідок диспаритету цін аграрні підприємства втратили тільки за 1996-2003 роки 56,4 млрд. грн. Щоб купити зернозбиральний комбайн «Нива», в 1990 році треба було продати 34,2 т зерна, а в 2003 році – вже 556,8 т [8, с. 20]. Невтішною є і нинішня ситуація з диспаритетом цін на сільськогосподарську техніку. За сучасної ціни на зерно озимої пшениці (2400 грн/т), за придбання зернозбирального комбайна марки КЗС-9-1 «Славутич» ціною 1 млн. 150 тис. грн. слід було б реалізувати 479 т зерна, при урожайності 32,5 ц/га (Закарпаття, 2013 р.) зібраного на площі 147 га. А на покупку колісного трактора ЮМЗ – 6А КМ-40,2 ціною 150 тис. грн. треба продати майже 63 т озимої пшениці.

При суттєвому зростанні цін на промислову продукцію, що використовується в сільськогосподарському виробництві, ціни на продукцію рослинництва і тваринництва зростають значно нижчими темпами і не забезпечують навіть простого відтворення спожитих ресурсів.

Відомо що нормально злагоджений механізм ціноутворення є запорукою ефективного функціонування аграрного ринку, складовими якого є: мінімальні ціни; еквівалентні ціни; заставні операції; інтервенційні операції; квотування; митні тарифи на

вивезення та ввезення продукції; державні дотації на одиницю продукції або одиницю площі; державні дотації за якість продукції; державні дотації на голову тварин; пільгове кредитування; пільгове оподаткування; узгоджувальні комісії цін і доходів в інтеграційних формуваннях, біржові операції тощо [9, с. 57].

Авторським колективом вчених економістів-аграрників Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» розроблена Концепція ціноутворення на сільськогосподарську продукцію (2008 р.) [10]. Науковцями запропоновано модель еквівалентної ціни, яку обґрунтовано на основі теоретико-методологічних засад і відповідних економіко-правових принципів ціноутворення.

В документі зазначено, що основою Концепції є ідеологія економічних відносин, в яких всі учасники є рівноправними, міжгалузеві зв'язки збалансованими, а держава економічними методами, включаючи ціновий механізм, виконує роль регулятора ринку для забезпечення рівних міжгалузевих умов розвитку.

Науковцями запропоновано модель еквівалентної ціни, яку обґрунтовано на основі теоретико-методологічних засад і відповідних економіко-правових принципів ціноутворення. Еквівалентна ціна дає змогу одержати дохід, достатній для ведення господарства на основі розширеного виробництва і має базуватися на нормативних параметрах витрат матеріально-технічних ресурсів у натуральному і вартісному виразі і використовувати показники для визначення нормативної собівартості продукції, яка є базою для визначення ціни пропозиції, виходячи з норми рентабельності або норми прибутку на авансований у виробництво капітал, що забезпечує необхідний рівень еквівалентності міжгалузевого обміну.

Як наголошують науковці, концептуальні засади ціноутворення передбачають активний вплив держави на попит і пропозицію за допомогою регуляторного механізму. Застосування еквівалентних цін забезпечить об'єктивні співвідношення у цінах на промислову і сільськогосподарську продукцію, створить умови еквівалентності міжгалузевого обміну, підвищить мотивацію виробничої діяльності, стане ключем до вирішення фундаментальної проблеми вітчизняної аграрної економіки [10, с. 8, 20].

У формуванні цінового середовища, поряд з утвердженням еквівалентних цін, важливу роль відіграє закупівельна ціна за якою держава закуповує сільськогосподарську продукцію та деякі інші види товарів у агровиробників на державні потреби, а також для підтримання сільськогосподарських товаровиробників. Однак, в умовах значного диспаритету цін на промислові товари і сільськогосподарську продукцію закупівельна ціна втрачає свою стимулюючу роль у нарощуванні виробництва продукції.

Концептуальні положення вищезгаданої Концепції ціноутворення на сільськогосподарську продукцію відображено у «Стратегічних напрямках розвитку сільського господарства України до 2020 року» [9], в яких обґрунтовано основні стратегічні напрями розвитку сільськогосподарського

виробництва та сільських територій, удосконалення земельних відносин, організації та техніко-технологічного забезпечення виробництва, підприємництва, формування інфраструктури ринку і цінового механізму, удосконалення міжгалузевих і внутрігалузевих економічних відносин, фінансово-кредитного забезпечення, управління галуззю, інформатизації інноваційного забезпечення сільського господарства.

У поєднанні із завданнями ціноутворення у документі окреслено основні стратегічні цілі розвитку аграрного ринку та його інфраструктури, які мають безпосередній вплив на специфіку формування міжгалузевих відносин суб'єктів господарювання аграрної сфери:

- забезпечення стабільності цін та збалансованості ринку сільськогосподарської продукції та продовольства, що дозволяє здійснювати ефективне розширене відтворення сільськогосподарського виробництва;
- забезпечення стабілізації обсягів пропозиції ринку;
- забезпечення еквівалентності між сільським господарством та галузями промисловості;
- забезпечення продовольчої незалежності за окремими продуктами;
- формування широкої мережі об'єктів інфраструктури аграрного ринку спроможних забезпечити оптимальне (1:1) попиту і пропозиції [9, с. 59].

У Стратегічних напрямках обґрунтовано індикатори розвитку сільськогосподарського виробництва та розвитку аграрного ринку на перспективу:

- досягнення рівня рентабельності в сільському господарстві на рівні 45%;
- дослідження норми прибутку у сільському господарстві не нижче середнього рівня по економіці держави;
- досягнення стану рівноваги між попитом та пропозицією на ринку сільськогосподарської продукції та продовольства;
- недопущення цінових коливань на ринку сільськогосподарської продукції та продовольства понад індекс споживчих цін або індекс цін виробників за відповідний період;
- досягнення оптимального (близького до 1) співвідношення темпів росту цін на сільськогосподарську продукцію і цін на промислову продукцію, що споживається сільським господарством;
- збільшення обсягів купівлі-продажу сільськогосподарської продукції за біржовими контрактами (спотовими, форвардними і ф'ючерсними) до рівня не менше 20% товарного обороту;
- збільшення кількості оптових ринків сільськогосподарської продукції у 2015 році до 10 ринків, а у 2020 – 25 ринків [9, с. 60].

На ефективність міжгалузевих зв'язків аграрного господарювання значний вплив має нерозвиненість інфраструктури сучасного аграрного ринку, неналежна організація заготівель та збуту

сільськогосподарської продукції, недосконала система контролю за якістю та безпечністю продуктів харчування.

В Україні існує 35 акредитованих товарних бірж, 247 агроторгових домів, 1627 оптово-плодоовочевих ринків (2012 р.) проте, на аграрному ринку в процесі реалізації сільськогосподарської продукції домінують, так звані, нецивілізовані посередники – торговці, які монополізували аграрний ринок і присвоюють значну частку прибутку, який мав би належати безпосередньо товаровиробнику.

На формування міжгалузевих організаційно-економічних відносин, забезпечення конкурентоспроможного агропромислового виробництва значний вплив мають інтеграційні процеси характерні для сучасних новостворених структур та об'єднань аграрної сфери. Науці нині відомі чотири основні організаційно-економічні механізми агропромислової інтеграції [11]:

- корпоритизація (створення корпоративних підприємств, об'єднань і груп шляхом встановлення прямих довгострокових зв'язків через злиття і поглинання (повне, акціонерне) – поширена у світі під назвою «корпорації», в т.ч. транснаціональні компанії (ТНК);
- кооперація (створення фермерами і партнерствами кооперативів і їх об'єднань шляхом пайової участі у спільній діяльності) – переважає у більшості країн Західної Європи, Китаї, Канаді;
- контракція (укладання переробними і торгівельними компаніями (у т.ч. державними) договорів (контрактів, субконтрактів) з сільгосптоваровиробниками на виробництво і поставку сільськогосподарської продукції – отримала розвиток з 70-х років ХХ ст. в Англії, США, Японії, Південній Кореї та інших країнах;
- кластеризація (створення мережових агропромислових груп, простих товариств, асоціативних об'єднань на засадах спільної діяльності, міжгосподарського самоврядування та державно-приватного партнерства) – в останні десятиріччя отримала розвиток у Фінляндії, Японії, Німеччині, Франції, США, Бельгії, Казахстані, Росії тощо.

В умовах ринкових відносин, розвитку глобалізаційних процесів відбуваються постійні зміни в організації та управлінні економікою. При цьому в аграрному секторі економіки розвинутих країн світу спостерігається інтеграційна багатокладність – поряд з корпоративними структурами, у яких взаємодія учасників базується на відносинах власності, широко розвинуті сільськогосподарська і обслуговуюча кооперація, а також кластерна організація виробництва, де взаємодія учасників базується на спільній діяльності із застосуванням довгострокових контрактних (договірних) відносин між юридично самостійними сільгоспвиробниками, переробниками та іншими учасниками агропродовольчого ринку. Практика ж останнього десятиріччя в Україні свідчить лише про бурхливий розвиток корпоративних агропромислових об'єднань та груп – сьогодні більшість переробних підприємств та близько половини сільгосппідприємств є їх складовими [11, с. 5].

В процесі реформування агропромислового сектору склалася ситуація, коли холдингові компанії поглинули 7000 сільгоспідприємств традиційного типу шляхом оренди земель сільськогосподарського призначення, практично взяли під контроль діяльність юридично незалежних підприємств. На початок 2015 року сільськогосподарську діяльність здійснювало близько 160 агрохолдингів з розмірами земельних банків від 4,0 до 670 тис. га., ці формування контролюють понад 8,7 млн. га. (20,9%) угідь країни.

Аналіз господарювання агрохолдингів і структур, які до них входять, за 2013 рік висвітлює певні переваги в їх діяльності:

- більшість з них спеціалізується на вирощуванні високотехнологічних експортно-орієнтованих культур;

- урожайність сільськогосподарських культур у цих господарствах, в середньому вища на 10-15%;

- середньорічні надой молока становили 5532 кг/корову, середньодобові прирости ВРХ – на 14,9%, свиней – на 29,1% вище – відповідно 528 г та 524 г.

- зростає внесок агрохолдингів у формуванні пропозиції на аграрному ринку: у 2013 році ними реалізовано 78% м'яса птиці, 65,4% цукрових буряків, 51,4% кукурудзи на зерно, 45,1% сої, 38,8% озимого ріпаку, 36,3 озимої пшениці, 27,1 соняшнику;

- середньомісячна оплата праці в підприємствах підконтрольних агрохолдингам в аналізованому році склала в рослинництві 1858,8 грн., в тваринництві – 2148,7 грн. що на 15,0% нижче ніж в самостійних сільськогосподарських підприємствах;

- розмір виплаченої орендної плати у підконтрольних агрохолдингам підприємствах станом на 2013 рік становив 670,4 грн/га, що на 19,8% вище ніж у підприємствах традиційного типу [11, с. 7, 9];

- агрохолдинги мають більш сприятливі умови для залучення інвестицій і спрямування їх на впровадження індустріальних технологій в аграрній галузі, і в переробці, збільшення продуктивності виробництва і забезпечення економічного зростання аграрної сфери.

З врахуванням вищевикладеного, в процесі господарської діяльності суб'єктів агрохолдингових об'єднань поглиблюються міжгалузеві відносини, зростає роль вертикальної координації в агропромисловому виробництві, поступово усуваються економічні підстави для нееквівалентності міжгалузевих відносин.

Разом з тим, в діяльності агрохолдингових структур мають місце і негативні моменти:

- агрохолдинги практично не планують і не несуть витрат щодо підтримки соціальної інфраструктури села, підтримка соціальних заходів на сільських територіях агрохолдингами має необов'язковий і несистематичний характер;

- в суб'єктах господарювання агрохолдингів динаміка середньооблікової чисельності працівників в

розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь має тенденцію до зменшення, проте, темпи зменшення у підприємствах, підконтрольних агрохолдингам вищі, ніж у підприємствах традиційного типу і становлять відповідно 21,9% (2,7 осіб у 2011 р. проти 2,1 у 2013 р.) та 7,2% (2,9 осіб у 2011р. проти 2,7 у 2013 р.) [11, с. 10].

- агрохолдинги дедалі частіше стають монополістами на ринку оренди земель, що загрожує самому існуванню середніх і малих форм аграрного бізнесу, які несуть основне навантаження щодо забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій. Наприклад, у Чернівецькій та Черкаській областях агрохолдингові структури орендують понад 35% сільськогосподарських угідь;

- практично відсутній належний суспільний контроль за діяльністю агрохолдингових груп, що не дає можливості посилення соціальної спрямованості їхньої діяльності, унеможливує налагодження дійових міжгалузевих відносин.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Науковими дослідженнями щодо характеру і сутності нееквівалентності міжгалузевих зв'язків у системі аграрного господарювання підтверджено необхідність вдосконалення і застосування регуляторних механізмів, зокрема, з боку держави, в напрямі забезпечення справедливих пропорцій міжгалузевого обміну. В процесі реалізації аграрної політики держави постає завдання, як з науково-методологічної, так і практично-організаційної точки зору, розробити механізм регулювання міжгалузевих взаємовідносин суб'єктів господарювання агропромислового сектору та інших товаровиробників держави.

В умовах трансформації відносин власності, виробничих відносин, розвитку форм господарювання та ринкової інфраструктури в аграрній сфері, важливою складовою процесу вдосконалення міжгалузевих відносин є цінове регулювання, тобто коригування і утвердження паритетних цін на ресурси для аграрних товаровиробників.

Концепція сталого розвитку сільського господарства передбачає поступову компенсацію природної закономірності щодо поглиблення нееквівалентності міжгалузевих відносин шляхом здійснення комплексу регулюючих заходів в процесі взаємодії сільськогосподарських товаровиробників і несільськогосподарських суб'єктів. Практично нееквівалентні міжгалузеві відносини – це проблема як економічна, так і соціальна. Подальші дослідження будуть спрямовані на пошук шляхів вирішення цих проблем, що сприятиме відродженню аграрного виробництва, забезпеченню продовольчої безпеки країни та адекватних умов проживання на сільських територіях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статистичний щорічник України за 2012 р. – К.: Товариство «Август-Трейд», 2013. – 551 с.

2. Валентинов В. Л. Регулювання міжгалузевих відносин в системі аграрної політики / В. Л. Валентинов. – К.: ІАЕ, 2003. – 332 с.
3. Саблук П.Т. Формування міжгалузевих відносин: проблеми, теорії та методології / П. Т. Саблук, М. Й. Малік, В. Л. Валентинов. – К.: ІАЕ, 2002. – 294 с.
4. Лупенко Ю. О. Напрями удосконалення внутрігосподарських економічних відносин у сільськогосподарських підприємствах / Ю. О. Лупенко, А. П. Минка, М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк // Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник. – Вип.6. – К.: УАЕ НААН, 2003 – 764 с.
5. Месель-Веселяк В. Я. Удосконалення економічних відносин в умовах розвитку різних форм господарювання / В. Я. Месель-Веселяк // Реформування аграрного виробництва. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 272 с.
6. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.2 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп.ред.) та ін. – К.: Вид.центр «Академія», 2001. – 848 с.
7. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери. Наукова доповідь / За заг. ред. акад. НААН П. Т. Саблука. – К.: ННЦ, ІАЕ, 2011. – 342 с.
8. Формування ринкової системи матеріально-технічного забезпечення АПК України. Наукова доповідь. – К., 2005. – 85 с.
9. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України до 2020 р. / За ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 182 с.
10. Концепція ціноутворення на сільськогосподарську продукцію / П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. Я. Дем'яненко, Г. М. Підлісецький, М. М. Федоров, О. Г. Шпикуляк, Ю. П. Воскобійник, О. В. Овсянніков, В. П. Саблук, Л. М. Пархоменко // Економіка АПК. – 2008. – № 1. – С. 3-20.
11. Удосконалення організації управління сільським господарством в умовах децентралізації влади: науково-аналітичне видання / за ред. М. Ф. Кропивка. – К.: ННЦІАЕ, 2014. – 48 с.

Лендел Михаил Андреевич, Жулканич Александр Михайлович

СПЕЦИФИКА МЕЖОТРАСЛЕВЫХ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ: АНАЛИТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье раскрыты основные принципы углубления межотраслевых отношений в агропромышленном секторе в условиях становления новых организационных структур. Обосновано сущность взаимосвязей и межотраслевых отношений с субъектами промышленности, обеспечивающих агропромышленный комплекс материально-техническими ресурсами и отраслями перерабатывающей промышленности, перерабатывающих сельскохозяйственное сырье. Отмечена необходимость реформирования межотраслевых финансово-распределительных отношений в сочетании с эффективным использованием имеющегося ресурсного потенциала аграрной сферы, в частности, земель сельскохозяйственного назначения. В процессе исследования обобщены научные толкования и содержание экономической категории «межотраслевые связи», выделены направления кооперации производства и обмена продуктами в результате общественного разделения труда. Доказано, что причиной несбалансированности межотраслевого обмена является отраслевая специфика сельского хозяйства, а его экономическое положение находится в прямой зависимости от характера межотраслевого взаимодействия между субъектами хозяйствования. Актуальной в этом контексте является необходимость внедрения механизма регулирования межотраслевых отношений. В статье отмечено стратегические подходы к формированию ценовой политики на сельскохозяйственную продукцию, развитие аграрного рынка и реализацию задач государственного регулирования межотраслевых отношений. Сравнительный анализ существующего диспаритета цен на аграрную и промышленную продукцию показывает, что цены на продукцию растениеводства и животноводства растут низкими темпами, чем на промышленную продукцию, что отрицательно влияет на воспроизводство потребленных ресурсов в аграрном производстве. Решение обозначенных проблем межотраслевых отношений в аграрном секторе по формированию паритетных цен возможно путем реализации концептуальных основ ценообразования на основе формирования эквивалентных цен на промышленную и сельскохозяйственную продукцию. Требуют совершенствования и закупочные цены по которым государство закупает сельскохозяйственную продукцию и некоторые другие товары в агропроизводителей на государственные нужды. В статье отражены основные стратегические цели развития аграрного рынка и его инфраструктуры, определено их непосредственное влияние на специфику формирования межотраслевых отношений субъектов хозяйствования аграрной сферы. Обоснованно, также влияние на формирование межотраслевых организационно-экономических отношений современных процессов агропромышленной интеграции, в частности: корпоративизации, кооперации, контрактации, кластеризации. Приведены положительные и отрицательные моменты деятельности агрохолдингов в Украине.

Ключевые слова: межотраслевые организационно-экономические отношения, аграрный рынок, ценовая политика, государственное регулирование.

Lendyel M., Zhulkanych O.

SPECIFICITY OF INTERSECTORAL ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC RELATIONS IN AGRICULTURAL PRODUCTION: ANALYTICAL ASPECT

The basic principles of deepening inter-industry relations in the agricultural sector in the context of the establishment of new organizational structures have been considered in the article. The essence of relationships and inter-

industry relations with entities that provide agriculture with material and technical resources and manufacturing industries that process agricultural raw materials have been grounded. The necessity of inter-branch reform of the financial and distribution relationships, combined with efficient use of available resource potential of the agricultural sector, including agricultural land have been considered. The scientific interpretation and content of economic categories "inter-sectoral collaboration" have been summarized, areas of cooperation of production and exchange of products as a result of the social division of labor have been singled out. It has been proved that the cause of the imbalance of inter-sectoral exchange is the specificity of agriculture and its economic situation is in direct proportion to the nature of inter-sectoral cooperation between the entities. The need to introduce regulation mechanism of inter-branch relations is relevant in this context. The strategic approaches to pricing policy for agricultural products, development of agricultural market and the objectives of state regulation of inter-industry relations have been emphasized in the article. A comparative analysis of the existing disparity in prices for agricultural and industrial products shows that prices for crop and livestock grow slower than for industrial products, which adversely affects the reproduction of consumed resources in agricultural production. Solving these problems of inter-branch relations in the agricultural sector on the formation parity prices is possible through the implementation of conceptual principles based on formation of equivalent prices for industrial and agricultural products. Purchase prices also need improvement at which the state buys agricultural products and some other products of agricultural producers for state needs. The main strategic goals of the agricultural market and its infrastructure have been highlighted, their direct impact on the specific formation of inter-branch relations of entities of agrarian sphere has been outlined. Influence of modern agro-industrial integration processes, including: corporatization, cooperation, contracting, clustering on the formation of inter-sectoral organizational and economic relations has been grounded. The positive and negative aspects of agricultural holdings activities in Ukraine have been shown.

Keywords: inter-branch and economic relations, agricultural market, pricing, government regulation.

Одержано 09.04.2015 р.

УДК 331.35

Ліхоносова Ганна Сергіївна,
к.е.н., доц. кафедри оподаткування і соціальної економіки,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

МІСЦЕ ФЕНОМЕНУ СОЦІАЛЬНОГО ВІДТОРГНЕННЯ В СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ

У Конституції України зазначено, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, права і свободи людини не можуть бути скасовані або обмежені. Однак, ці принципи не мають реальної реалізації на території України. Метою статті є визначення сучасного місця феномену соціального відторгнення за умов значних соціально-економічних зрушень та трансформацій в Україні. Специфіка дослідження зумовлює необхідність використання фундаментальних положень світової економічної літератури, регіональної і просторової економіки, управління соціально-економічними системами, що в сукупності проявляється в застосуванні низки теоретико-методологічних підходів, спеціальних та загальнонаукових методів, таких як: методи спостереження і узагальнення при визначенні передумов соціального відторгнення; методи експертного дослідження при визначенні пріоритетних напрямів соціального залучення; монографічного аналізу при визначенні тенденцій та напрямів поширення феномену соціального відторгнення в умовах соціально-економічних перетворень; системний підхід при обґрунтуванні причин соціального відторгнення; рефлексійні методи при виборі управлінських рішень щодо соціально-економічного розвитку. Наукова новизна дослідження полягає в виокремленні соціального відторгнення з позитивним та негативним вектором спрямування як для поведінки особистості, так і суспільства та економічного стану України в цілому шляхом трактування соціального відторгнення в якості наслідку негативної соціальної мобільності. Також запропоновано новизною статті є фінансова складова забезпечення шляхів подолання негативного соціального відторгнення та впровадження програм соціального залучення. Напрямами подальших досліджень є формування мотиваційного механізму націленості молоді на здобуття вищої освіти, метою якого є не тільки задоволення інтересів індивідумів в освіті, але й одночасно виступає ресурсом соціальної мобільності, яка і визначає життєві стратегії тих, хто навчається. Іншим стратегічним напрямом досліджень в рамках подолання негативного соціального відторгнення слід зазначити розвиток мережі організацій, що надають соціальні послуги, механізмів соціально-економічної залученості, а також надання ключових позицій управління ними неурядовим організаціям через запровадження механізму підтримки громадських ініціатив на місцевому рівні.

Ключові слова: соціальне відторгнення, соціальне залучення, соціально-економічний розвиток, суспільні трансформації, національна свідомість, подолання бідності, ступень відторгнення, якість життя.